

STAT-NAȚIUNE VERSUS SOCIETATE TRANS-NAȚIONALĂ. AMBIVALENȚE ROMÂNEȘTI POST-ADERARE

Silviu G. Totelecan

Institutul de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca

Abstract. In our European society we are used to consider that the power is in the hands of the government and is exerted by some particular institutions such as local governments, the police, the Army, which transmit and apply the orders. Currently, in a globalized world, the political power is also exerted by a few other institutions above and below the nation-state, „external” to its proper structures. An increasing number of scholars are talking about non-nation-state centered modernity, societies which are functioning „apart” from their governmental bodies and the increasing distance between citizens and their representatives. If this is the overall context we wonder that Romanian case is or not an exception? A short answer cannot be drawn easily, despite the fact that certain common trends are already visible, especially since December 1st 2007 when we have entered in the „EU-family”. This paper will approach the accession equation in the light of local-global dialectics, through socio-anthropological and juridical lens. The theoretical insights concerning EU and Romania’s statuses, within a game with 27th players, are counterbalanced here by opinions collected from our respondents in the last years of our fieldwork.

Key words: national states, non-nation-state centered modernity, transnational society, EU enlargement, treaties, Romania’s accession, glocalism

1. INTRODUCERE

Evenimentele declanșate odată cu atentatul de la Sarajevo din 28 iunie 1914 (*i.e.* asasinarea arhiducelui austriac Franz Ferdinand și a soției sale), ce au condus la debutul primului război mondial, întrerup pentru mai multe decenii o perioadă în care, la nivel planetar, își fac tot mai simțită prezența cooperările economice transnaționale alături de reverberațiile lor socio-culturalo-politice. *Globalizarea* se reia, sau, mai precis, intră într-o nouă fază, începând cu a doua jumătate a secolului trecut, când, în paralel cu aceasta, se desfășoară și un proces corelativ de intensificare a *localizării* – partea cealaltă a *globalizării* – de promovare a diversității, specificității, unicității etc.

Astfel, începând cu anii '50 ai secolului trecut, un număr din ce în ce mai mare de „*stakeholders*”¹ locali și/sau naționali (*i.e.* state, organisme, instituții, persoane influente etc.) din diverse zone ale globului trec drept promotori ai *globalismului*, ai ideologiei

¹ Persoană, grup, colectivitate ș.a.m.d. care are o investiție, acțiuni, interes etc. în ceva (*e.g.* afaceri, industrie). „*Stake*” = miză, risc, interes, participare; „*Holder*” = deținător, posesor, ocupant, păstrător (*Dictionary.com*, v. 1.1, <http://dictionary.reference.com/browse/stakeholder>).

dominației pieței mondiale² sau, dimpotrivă, ai *localismului* – reversul în oglindă al imperativelor globalismului. Aceștia se înscriu adesea pe o traiectorie duală, exersând un permanent *du-te-vino* între *forma* globalizată a modernității contemporane – *a doua modernitate*³ – și *conținutul* său localizat între cadrele de referință trans-locale și realitățile sociale contextuale. Respectiva „pendulare” vine din faptul că atât globalizarea, cât și localizarea presupun procese transformative bidirecționale (de jos în sus, de la nivel local-comunitar, și de sus în jos, de la nivel global-rețele mondiale) simultane în spațiu și timp. Sub incidența sa intră un amalgam eterogen de actori sociali (*i.e.* locali, naționali, transnaționali), fiecare dintre aceștia cu poziție variabilă în raport cu multiplele axe (*e.g.* economică, socială, juridică, culturală etc.) ale unui mediu extrem de dinamic, cum este cel contemporan. În cele ce urmează, ne vom opri asupra unei forme simplificate a ecuației global-local, cu doi actori: Uniunea Europeană (UE/EU) – ca exponent al „globalismului”, respectiv România (RO) – ca reprezentat al „localismului” (și mai puțin ca militant al său).

La interesul economic (completat apoi de cel social, cultural, politic etc.) pe care, Franța, Germania de Vest, Italia, Belgia, Luxemburg și Olanda (*i.e.* membrii fondatori ai Uniunii Europene, adică 46,72% din populația actuală a UE-27, respectiv 29,6% din teritoriul acesteia), au reușit să și-l promoveze „în comun” după cel de-al doilea război mondial, constituind unul dintre cele mai active *blocuri regionale* ale momentului, au aderat în ultima jumătate de secol alte 21 de state. Acestea, pe de o parte au fost nevoite (au dorit?!) să-și însușească corpusul comun de obiective deja prezente în momentul aderării lor, iar pe de alta au contribuit la redefinirea acestora pentru viitor și implicit pentru noii membri care urmau să adere. Desigur, indiferent de momentul ales pentru extindere, nu a existat niciodată pericolul ca noii membri să contrabalanseze ca pondere numărul celor deja existenți, și deci traiectoria (auto)impusă implica adaptarea și

² Ulrich Beck, *Ce este globalizarea? Erori ale globalismului – răspunsuri la globalizare*, București, Edit. Trei, 2003 [1997], p.24.

³ Diferența între „prima modernitate” și cea de a doua, afirmă Ulrich Beck în conversațiile sale cu Johannes Willms este diferența dintre „*«nation-state centered» modernity*” și „*«non-nation-state centered» modernity*” (Ulrich Beck și Johannes Willms, *Conversations with Ulrich Beck*, Cambridge, Polity Press, 2003, p. 26). Prima modernitate a fost o modernitate națională; în schimb, cea de-a doua este una transnațională sau cosmopolită, o modernitate lichidă, cum ar spune-o Zygmunt Bauman (în *Liquid Modernity*, Cambridge, Polity Press, 2000), în care soliditatea lucrurilor și legăturilor umane sunt amenințate. Ceea ce face ca viața de zi cu zi să fie una de tip „*second modern*” ține de faptul că în principiu orice este negociabil, nu mai există norme pre-definite/ pre-determinate din care se pot deduce răspunsuri; se trece de la o logică a structurii la o logică a fluxurilor.

asumarea cu cât mai mare rapiditate a scopurilor pre-definite. Fie că este vorba de primul val de aderare din 1973 (14,18% din populație și 8,28% din teritoriul actual al UE) sau de extinderea din anul 2004, cea mai largă din câte au avut loc până în prezent, când prin aderarea a zece noi state UE a sporit din punct de vedere demografic cu 15,32% din volumul său actual și cu 17,07% din teritoriu, noii membri nu au avut altă soluție decât însușirea elementelor preexistente, de la cele macro- până la cele micro-structurale.

Amplitudinea cadrului comunitar preexistent (al UE) și numărul imens de aspecte vizate de acesta sunt practic imposibil de tratat exhaustiv într-o lucrare de mai mică întindere. De aceea, analiza noastră vizează anumite elemente ale sale, mai ușor de urmărit. Le-am ales pe cele „vizibile” (care au o formă scrisă), respectiv aspectele de natură juridică ce au asigurat (asigură) devenirea UE, iar dintre acestea *tratatele institutive*, care introduc în cadrul statelor membre ale Comunității Economice Europene, ulterior Comunității Europene și mai apoi Uniunii Europene, o nouă ordine juridică *comunitară/europeană/transnațională* ce se dezvoltă exponențial, în avantajul sau, dimpotrivă, în defavoarea (în viziunea euro-scepticilor) celei *cutumiare/locale/naționale*. Ne interesează aici cum a ajuns aceasta (în interferență cu alte mecanisme europene și/sau mondiale mai mult sau mai puțin vizibile) să „impună” un *model specific de globalizare* persoanelor, instituțiilor, organizațiilor, sistemelor de guvernământ, de drept etc. dintr-un anume teritoriu al statelor membre UE – în cazul de față cel românesc⁴.

Aderarea la și integrarea în Uniunea Europeană este privită în diverse moduri, atât de teoreticieni (din științele sociale, ai dreptului etc.), cât și de simpli cetățeni. În lucrare, am trecut în revistă, alături de „opiniile științifice” ale celor dintâi, câteva puncte de vedere exprimate pe marginea acestei teme de diverși subiecți (vezi în *anexă* lista acestora), consemnate în interviurile⁵ realizate în ultimii ani în cadrul unor anchete de teren socio-antropologice⁶. Din relatările persoanelor intervievate, se pot extrage elementele

⁴ Forma juridică a acestei noi ordini este cuprinsă în Tratatul de aderare a României la Uniunea Europeană (intrat în vigoare la 1 ianuarie 2007), care „împinge” societatea românească într-o nouă eră, aceea a „integrării în marea familie europeană” sau, în logica prezentei lucrări, o transformă într-una din „șintele” globalismului (european) localizat.

⁵ Pentru o tratare mai amplă a aspectelor metodologice vezi Silviu G. Totelecan, *Vecinătatea în Munții Apuseni. Disoluții comunitare*, Cluj-Napoca, Edit. Napoca Star & Argonaut, 2003, subcapitolul I.3 (*Precizări metodologice*).

⁶ În ordine cronologică, acestea au fost: 1) *Wohnungsmarkttransformation, räumliche Mobilität und räumlich-soziale Segregation in rumänischen Städten: Fallbeispiel Cluj-Napoca/Klausenburg (Rumänien)* (1999, coord. șt. prof. dr. Hans-Joachim Bürkner, Universitatea din Göttingen, Germania, finanțare Societatea Germană pentru Cercetare – DFG); 2) *Inegalități de locuire în orașele post-socialiste. Cartiere de vile și cartiere sărace în Cluj-Napoca* (2004, coord. șt. conf. dr. Rudolf Poledna, Universitatea „Babeș-

globalizării „trăite”, una la fel de importantă sau poate chiar mai importantă decât cea elaborată de diverși doctrinari ai dreptului sau de specialiști în domeniul socio-umanului.

Anticipativ, menționăm că deși constituirea dreptului comunitar a fost o întreprindere „dorită” (la care au contribuit în măsură diferită fiecare dintre cei 27 de membri actuali ai UE), recunoscând caracterul imediat executoriu al normei de drept comunitar și preeminența sa asupra celui național, paradoxal, drepturile naționale nu întăresc încrederea în construcția europeană (știut fiind că normele comunitare s-au inserat deja printre cele naționale și ca atare ar putea-o susține din „interiorul” statului național), ci mai degrabă ea este zdruncinată, normele comunitare fiind percepute ca aducând atingere dreptului pozitiv național, producând numeroase efecte perverse⁷. Astfel, în locul optimismului debordant, un val de pesimism străbate Europa, în primul rând vestul Europei, „nevoit să poarte pe umerii săi dificultățile economice, climatul politic volatil, scleroza instituțională, nevoia de reformă socială cu care se confruntă țările membre din estul Europei, care accelerează starea de nesiguranță și scepticism și sporesc neîncrederea în UE.”⁸

2. DEVENIREA ȘI/SAU DECĂDEREA „UE”

Globalizarea a fost și este acompaniată de crearea unor noi regimuri și practici legale, respectiv de expansiunea și renovarea unor forme mai vechi, care nu de puține ori *bypass*-ează sistemul legal național⁹. Această percepție – pe undeva și justificată, că din partea unor structuri și organisme transnaționale, precum Uniunea Europeană, ne parvin o serie întreagă de reglementări la care trebuie să ne supunem, respectiv să le urmăm, neavând posibilitatea punerii lor în discuție sau a conturării unor traiectorii alternative care

Bolyai”, finanțare Ministerul Educației și Cercetării din România, contractul nr. 33374/29.06.2004, cod CNCISIS 392, tema 39); 3) *Transformări identitare și atitudini privind schimbarea în spațiul rural transilvănean* (2004, coord. șt. CS I dr. Andrei Negru, Departamentul de Cercetări Socio-Umane, Institutul de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca al Academiei Române, finanțare Academia Română); 4) *Comunitatea între global și local* (2005, coord. șt. CS I dr. Andrei Negru și CS III dr. Silviu G. Totelecan, Departamentul de Cercetări Socio-Umane, Institutul de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca al Academiei Române, finanțare Academia Română); 5) *Strategii de viață (individuale și colective) în postcomunism. Evidențe empirice din Transilvania (2006–2007, coord. șt. CS II dr. Silviu G. Totelecan, Departamentul de Cercetări Socio-Umane, Institutul de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca al Academiei Române, finanțare Academia Română).*

⁷ Raymond Boudon, *Efecte perverse și ordine socială*, București, Edit. Eurosong & Book, 1998 [1993].

⁸ Mihaela Augustina Dumitrașcu, *Drept comunitar și instituții comunitare: note de curs pentru învățământul la distanță*, http://facultate.regielive.ro/cursuri/drept/drept_comunitar_si_institutii_comunitare-38668.html, 2006. p. 12.

⁹ Saskia Sassen, *Losing control? Sovereignty in age of globalization*, New York, Columbia University Press, 1995, p. 14.

eventual ne-ar avantaja – este tot mai larg împărtășită astăzi. Pe de altă parte însă, cantonarea într-o asemenea atitudine înseamnă a îmbrățișa un tip de gândire (fatalistă?), care face ca *globalismul localizat* să-și pună amprenta asupra noastră mai mult decât îi stă efectiv în putință. Înseamnă, de asemenea, a uita completamente de și a nu utiliza un mecanism la fel de important de producere a globalizării – localismul globalizat – ce operează în conjuncție cu anteriorul, și prin care actorii sociali de nivel micro până la cei macro-sociali au capacitatea de a-și impune pe plan mondial (o capacitate aflată în strictă dependență de resursele de putere¹⁰ de care dispun) propriile interese.

Integrarea europeană (una dintre formulele europene ale globalizării) poate fi (și este) receptată din ambele direcții. Ea este văzută atât ca o formă de delegare a unora dintre atribuțiile suveranității statelor naționale către UE (în vederea constituirii unei organizații comune capabilă să promoveze mai bine și în plan mai larg interesele membrilor săi), cât și ca o „cedare de suveranitate” reclamată de buna funcționare a aceleiași organizații supranaționale. Evoluția Uniunii într-o jumătate de secol de funcționare (de la organizație de cooperare sectorială la comunitate economică, respectiv uniune social-politică), s-a desfășurat într-o așa manieră încât a făcut-o capabilă să adopte măsuri coercitive asupra membrilor săi, să-și „impună propriul interes”¹¹, unul care (nu-i așa?) a fost cunoscut și dorit de fiecare stat membru în momentul în care a semnat și mai apoi ratificat tratatul de aderare la Uniunea Europeană.

Devenirea organizației supranaționale UE este una similară multor altor blocuri regionale, care au debutat ca și blocuri economice de tipul zonelor de liber schimb, evoluând treptat înspre uniuni vamale (odată cu apropierea economiilor statelor părți și „transformarea economiilor naționale într-o singură economie, o piață unică și internă a statelor membre”¹²), integrare economică¹³ și mai apoi social-politică. *Specificitatea sa*

¹⁰ Interesant de văzut aici este semnificația noțiunii de putere în contemporaneitate, una în strictă dependență de cunoaștere, fără a mai însemna neapărat una militară, populație numeroasă, teritorii largi etc. (vezi în acest sens teoretizările lui Michel Foucault, de ex. capitolul *Power/knowledge* din volumul *The new social theory reader: contemporary debates*, London, Routledge, 2001, coordonat de Steven Seidman și Jeffrey C. Alexander).

¹¹ Trebuie amintit aici faptul că, cel puțin la nivel formal, în componența UE intră mai multe instituții, care sunt *ținute* prin tratatele sale constitutive să reprezinte adesea interese divergente: a) Consiliul pe cel al statelor membre, b) Comisia pe cel al Comunității, c) Parlamentul reprezintă interesul popoarelor din statele membre, d) Curtea de Justiție pe cel al dreptului, iar e) Consiliul European reprezintă deopotrivă interesul statelor și Comunității prin cei mai înalți reprezentanți ai acestora.

¹² Bianca Predescu, *Drept instituțional comunitar: note curs universitar*, http://facultate.regielive.ro/cursuri/drept/drept_instituional_comunitar-35837.html, 2007, p. 34.

¹³ La 1 ianuarie 2002, monedele și bancnotele euro au intrat în circulație în cele 12 state participante la zona euro: Austria, Belgia, Finlanda, Franța, Germania, Grecia, Irlanda, Italia, Luxemburg, Olanda,

este dată de tratatele care o instituie și o redefinesc mereu, de la cel constitutiv al Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului (1951), urmat de cele din 1957, 1967, 1986, 1993, 1999, 2003, până la Tratatul de la Lisabona de modificare a Tratatului privind Uniunea Europeană și a Tratatului de instituire a Comunității Europene (2009?).

Tratatul instituind o Constituție pentru Europa, semnat pe 29 Octombrie 2004 de către reprezentanții Statelor Membre ale UE, se vroia a fi un tratat care să creeze o Constituție pentru Uniunea Europeană, să înlocuiască suprapunerile existente în actualele tratate, să dea o formulă comprehensivă drepturilor omului pe teritoriul UE, și să fluentizeze procesul de luare a deciziilor într-o organizație de 25 de state membre. Respins în cursul referendum-urilor din Franța (29 mai 2005) și Olanda (1 iunie 2005), nu a putut intra în vigoare¹⁴, dând astfel prilejul „clonării” sale¹⁵ sub forma *Tratatului de la Lisabona*. Textul acestui tratat (numele oficial este Tratatul de la Lisabona de modificare a Tratatului privind Uniunea Europeană și a Tratatului de Instituire a Comunității Europene) s-a finalizat în urma unui summit neoficial desfășurat la Lisabona pe 19 octombrie 2007, fiind semnat pe 13 decembrie de către reprezentanții celor 27 de state membre ale UE. Intrarea în vigoare a Tratatului este programată pentru 1 ianuarie 2009, după ratificarea sa de către toate statele membre. Cele mai importante prevederi ale tratatului sunt următoarele: Uniunea Europeană va avea personalitate juridică (până acum doar Comisia Europeană avea această calitate); funcția de președinte al Consiliului European va fi transformată într-una permanentă, cea de „Președinte al Uniunii”, cu un mandat de 2 ani și jumătate; va fi înființată funcția de ministru de externe al Uniunii, cu numele oficial de Înalt Reprezentant al Uniunii pentru politica comună externă și de securitate; numărul de comisari va fi redus cu o treime; se va modifica modalitatea de vot în cadrul Consiliului – cu precizarea că regulile stabilite în Tratatul de la Nisa rămân însă în vigoare până în 2014 (*sursă*: http://ro.wikipedia.org/wiki/Tratatul_de_la_Lisabona).

Portugalia și Spania; de la 1 ianuarie 2007, la acestea s-a adăugat și Slovenia; potrivit Consiliului Uniunii Europene, deocamdată aceste state au îndeplinit criteriile de convergență.

¹⁴ Înainte de respingerea sa în cele două țări, Tratatul Constituțional fusese deja aprobat de 14 țări membre UE: Lituania, Ungaria, Slovenia, Italia, Grecia, Slovacia, Spania, Austria, Germania, Cipru, Malta, Luxemburg, România și Bulgaria. După intrarea în „perioada de reflecție” (iunie 2005) procedura de ratificare s-a mai finalizat în Belgia, Letonia, Estonia și Finlanda, ceea ce face ca în final 18 din cele 27 de State Membre ale UE să aprobe tratatul.

¹⁵ Bernard Cassen, *O clonă a Tratatului Constituțional*, „Le Monde Diplomatique” (ediția română), anul II, decembrie, 2007.

Tratatul de la Lisabona a fost ratificat de jumătate din statele membre ale Uniunii (14 țări din totalul celor 27¹⁶), după cum urmează: Ungaria (17.12.2007), Slovenia (29.01.2008), Malta (29.01.2008), România (04.02.2008)¹⁷, Franța (07.02.2008), Bulgaria (20.03.2008), Polonia (02.04.2008), Austria (09.04.2008), Slovacia (10.04.2008), Portugalia (23.04.2008), Danemarca (24.04.2008), Lituania (08.05.2008), Letonia (08.05.2008), Germania (23.05.2008). De menționat aici este faptul că pentru a evita repetarea situației de la ratificarea Tratatului Constituțional, toate țările UE, cu excepția Irlandei, au ales calea *ratificării parlamentare* (*i.e. evitarea plebiscitului și consultarea indirectă a propriilor resortisanți*) a acestui text adoptat de șefii de state și guverne în decembrie 2007. Obligată de Constituție să organizeze un referendum, Irlanda nu a produs pe 12 iunie 2008 rezultatul scontat (*i.e. opțiunea pentru o mai pronunțată integrare europeană*), resortisanții săi, prezenți la urne, spunând cu câteva procente peste jumătate din participanți, „nu” tratatului de reformă¹⁸.

Ca și în cazul defunctului tratat constituțional al UE, abandonat în 2005 și resuscitat în 2007 prin tratatul de reformă (titulatura proiectului Tratatului de la Lisabona), nu există „un plan B” în urma respingerii ratificării tratatului de către cetățenii Irlandei. Discursurile pe tema „votului irlandez” anunță suficiente poziții divergente, ce se plasează deja, între un *optimism-militant*, ilustrat de Președintele Comisiei Europene – Jose Manuel Barroso („Tratatul nu este mort, este în viață și trebuie să-și continue cursul”), și un *pesimism-radical*, precum cel adoptat de președintelui ceh Vaclav Klaus, care susține că „tratatul este sfârșit din moment ce ratificarea sa nu poate merge mai departe.”¹⁹

¹⁶ Dacă luăm în calcul Strategia globală de extindere pentru țările candidate (*i.e. Croația, Turcia, și Balcanii Occidentali*) dată publicității de Comisia Europeană în 9 noiembrie 2005, avem motive să credem că formula UE-27 este una tranzitorie, spre o nouă extindere.

¹⁷ România a ratificat tratatul prin *Legea* (nr. 13/2008) *pentru ratificarea Tratatului de la Lisabona de modificare a Tratatului privind Uniunea Europeană și a Tratatului de instituire a Comunității Europene, semnat la Lisabona la 13 decembrie 2007*, publicată în „M.Of. al României”, Partea I, nr. 107 din 12 februarie 2008.

¹⁸ Potrivit unor sondaje de opinie realizate recent în Irlanda, cca. 41% dintre respondenți au spus că vor aproba Tratatul de la Lisabona la referendum, iar 33% că îl vor respinge. Pe 12 iunie 2008, soarta plebiscitului a fost tranșată de categoria nehotărâților. Rezultatele finale date publicității atestă că 53,4% dintre votanți au fost împotriva tratatului, în timp ce 46,6% în favoarea sa.

¹⁹ Nu trebuie să ne grăbim cu a trage concluzii, spune Brian Cowen – prim-ministrul Irlandei, Uniunea a mai fost în această situație, și de fiecare dată a găsit acordul necesar pentru a merge mai departe. Nu există soluții rapide. Brian Lenihan – ministrul irlandez de finanțe – accentuează această linie, afirmând că deciziile poporului trebuie acceptate și operat cu ele. Asta e democrația, spune el, și accept asta, deși cred că este o zi tristă atât pentru Europa, cât și pentru poporul nostru. Frank-Walter Steinmeier – ministrul german al afacerilor externe – declară că deși este dezamăgit și că „nu”-ul irlandez a fost o mare lovitură este convins de necesitatea tratatului, și că e nevoie de un devotament maxim pentru a-l pune în aplicare. Cu siguranță nu este o veste bună, accentuează ministrul de externe spaniol Miguel Angel Moratinos, dar

Cel de-al treilea vot de blam dat cursului evolutiv pe care s-a înscris UE, la fel ca și în cazul Tratatului de instituire a unei constituții pentru Europa, când cetățenii statelor-naționale a doi dintre membri fondatori ai celor trei Comunități Europene au votat „nu” Constituției Europene (francezii în proporție de 55%, iar olandezii de 62%), nu mai poate repune, cel puțin pentru o vreme, Uniunea în mișcare. Prețul unei „noi perioade de reflecție”, după cea rezultată în urma respingerii Tratatului Constituțional European, este de astă dată unul substanțial, având mari șanse să provoace serioase fricțiuni în interiorul Uniunii Europene. La fel de bine însă, spun optimiștii, UE poate funcționa în continuare în lumina prevederilor Tratatului de la Nisa, așa cum se întâmplă și în acest moment, căutând soluții de ieșire din impas și de *accentuare a integrării*.

Cel puțin pentru moment, *noul nu*, este mult mai puternic decât cei 14 de „igen”, „da”, „oui”, „da”, „tak”, „ja”, „sim” etc., și asta la un interval de numai trei ani distanță de precedentul. El confirmă faptul că cel puțin o parte dintre cetățenii Europei au ajuns la „saturație” în numai o jumătate de secol de „construcție europeană”, că *viabilitatea* procesului de integrare europeană este pusă sub semnul întrebării. Tot mai mulți se întrebă dacă nu cumva resorturile decizionale și cadrul instituțional complex elaborat în cadrul UE asigură în primul rând reprezentarea intereselor guvernelor statelor membre și ale Uniunii, în defavoarea propriilor cetățeni, dacă mecanismele *triplei-reprezentări* a intereselor (*i.e.* ale cetățenilor europeni, ale statelor membre și ale UE) mai sunt cu adevărat funcționale.

Acest gen de întrebări atrage după sine altele, mult mai profunde, care vizează însăși esența proceselor transformative globale cu care ne confruntăm, cel de integrare europeană fiind una dintre multiplele forme contextuale posibile. Se pune problema dacă nu cumva astăzi, odată cu *delegarea responsabilității* (*i.e.* punctul nevralgic și în același timp esențial în funcționarea *democrației reprezentative*), se adâncește „falia” dintre societate și stat²⁰, acțiunile acestuia din urmă nemaifiind concordante cu doleanțele celor

Europa nu se va opri. Sunt convins că așa cum s-a întâmplat și în alte dăți din trecutul UE, vom găsi o soluție comună. Este clar acum, afirmă prim-ministrul luxemburghez Jean-Claude Juncker, că Tratatul de la Lisabona nu va intra în vigoare începând cu 1 ianuarie 2009. Guvernul Luxemburgului regretă asta, întrucât tratatul ar fi permis avansarea în integrarea europeană, îmbunătățirea proceselor decizionale și întărirea rolului internațional al Europei. Franco Frattini – ministrul de externe al Italiei – vede și el votul ca o lovitură serioasă la adresa construcției europene, care, cel puțin pentru moment, nu mai permite adoptarea deciziilor esențiale privind securitatea, managementul imigrației, politicile energetice sau protecția mediului (*sursă*: BBC News – ediția *online*, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7453378.stm>, 14 iunie 2008).

²⁰ Statul contemporan nu mai este organizat în termenii statului național, el nu mai fixează, securizează, și stabilizează societatea, deși se încapățânează să susțină acest lucru. Este necesar a o face întrucât orice derogare ar duce imediat la subminarea propriei existențe. La rândul lor societățile nu se mai află, precum în secolul al XIX-lea, fiecare în propriul său container, cu propria sa cultură, economie, identitate (U. Beck și J.

pe care-i (se presupune) reprezintă. Privit din această perspectivă, votul negativ dat Constituției de către francezi²¹ și olandezi²², urmat apoi de cel irlandez²³, la adresa Tratatului de la Lisabona, este unul de negare, pe de o parte, a modului în care statul înțelege integrarea, iar pe de alta a formei și conținuturilor integrării cerute de „buna funcționare” a UE. Voturile au subliniat predispoziția cetățenilor europeni de a juca un rol mult mai activ în producerea globalizării, până atunci *delegat* structurilor democratice de reprezentare. Depășirea condiției de „consumator” al globalismului localizat în beneficiul asumării statutului de „producător” de localism globalizat are șanse de realizare odată cu inițierea în diverse țări a procedurilor de ratificare a Tratatului de la Lisabona. Din nefericire ea nu este și ușor de îmfăptuit.

Puncte de vedere exprimate ulterior summit-ului de la Lisabona (și anterior votului irlandez) susțin că începe, fără ca popoarele s-o știe (dar cu asentimentul șefilor de state și de guverne – toți cei 27 de reprezentanți ai statelor membre au semnat textul tratatului), resurecția Constituției europene²⁴. „*EUobserver*” relatează că Parlamentul Marii Britanii a respins propunerea organizării unui referendum de ratificare a Tratatului de Reformă al Uniunii Europene după ce premierului laburist Gordon Brown a susținut în fața opoziției

Willms, *op. cit.*, p. 16). Din aceste motive, începând cu „a doua modernitate”, devine tot mai dificil de asumat echivalența dintre stat și societate așa cum eram obișnuiți în pre-modernitate și modernitate.

²¹ Luând cuvântul la televiziunea franceză pe 29 mai 2005, președintele Jacques Chirac – care a militat din răzputeri în favoarea unui vot pozitiv pentru Constituția europeană – a declarat că acceptă „decizia suverană” a poporului francez, dar a subliniat că Franța își va onora angajamentele europene. Jacques Chirac a adăugat că respingerea tratatului constituțional creează un „context dificil pentru apărarea intereselor Franței în Europa”. Președintele Franței a admis totodată că electoratul francez și-a exprimat în acest mod frustrările (*sursă*: http://www.bbc.co.uk/romanian/news/story/2005/05/050529_franta-nu-tratat.shtml).

²² Într-o dezbatere pe tema Viitorului Europei în Parlamentul European, ce a avut loc în 29.5.2007, premierul olandez Jan Peter Balkenende a dat următoarele răspunsuri la întrebarea „De ce au votat olandezii împotriva Tratatului Constituțional?": a) unul dintre motive a fost evoluția mult prea rapidă a Uniunii, extinderea sa, cetățenii având nevoie să se acomodeze cu UE în noua sa formă – „lucrurile au evoluat mult prea rapid pentru unii, și trebuie timp pentru a putea fi dezvoltat un anumit sens de solidaritate”; b) unii au considerat că Europa decide prea multe reguli sau își asumă prea multe responsabilități care ar trebui să revină statelor membre; c) alții au acuzat Bruxelles-ul de lipsă de transparență; d) au existat îngrijorări privind contribuția financiară a Olandei la UE. Concluzia sa a fost că cetățenii olandezi „n-au realizat cu adevărat beneficiile specifice aduse de parteneriatele Europene” (*sursă*: http://www.europarl.europa.eu/news/expert/briefing_page/6847-141-05-21-20070516BRI06749-21-05-2007-2007/default_p001c003_ro.htm).

²³ Cetățenii irlandezi intervievați de *BBC News*, cu privire la motivele votului exercitat pe 12.06.2008, afirmă: „Am votat nu deoarece cred că suveranitatea și neutralitatea Irlandei sunt extrem de importante. Întregul regim al UE a devenit ridicol și neonest («*underhand*») pentru a-l putea urma. Irlanda a fost oprimată timp de 800 de ani și liberă de doar 80, așa că a-i ceda acum libertatea Europei ar fi ridicol.”; „Am votat nu și sunt fericită că am câștigat. Nu sunt de acord cu o serie de politici ale Europei, care par a lua puterea de la parlamentul nostru și a o da la țări mai mari din Europa.”; „Mă bucur că «*no*»-ul a câștigat. Alți oameni în Europa ar fi vrut de asemenea să spună nu – așa că am votat și în numele lor”; „Am votat nu pentru că nu-mi convine guvernul actual.” (*sursă*: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7454333.stm>).

²⁴ Bernard Cassen, *Resurecția „Constituției” europene*, „*Le Monde Diplomatique*” (ediția română), anul II, decembrie, 2007, p. 21.

că nu este nevoie de consultarea populației pe această temă²⁵. „*The Guardian*” (24.09.2007) menționează că premierul olandez Jan Peter Balkenende a anunțat că un al doilea referendum nu ar fi necesar pe motiv că noul tratat „nu este o constituție și că opiniile oficialilor olandezi au fost deja expuse în negocierile care au avut loc” pe marginea textului noului tratat. După ce în iunie 2006 Nicolas Sarkozy declara că „a fi un om politic european consecvent și responsabil nu înseamnă să ignori refuzul francezilor de a accepta Constituția europeană”, în 2008, de astă dată în calitate de președinte al Franței, a reușit să determine Parlamentul francez să adopte, cu mai bine de trei sferturi din voturi, un text similar celui pe care francezii îl respinseseră cu 54,68% din sufragii la 29 mai 2005, anulând astfel expresia voinței populare în materie europeană.

Pentru a nu risca o nouă consultare, știind că cetățenii nu dau întotdeauna răspunsul așteptat²⁶, ceea ce s-a și întâmplat în cazul celor din Irlanda, sarcina ratificării Tratatului de la Lisabona a fost încredințată parlamentelor naționale. Tratatul este unul identic²⁷, practic, cu cel „refuzat” de Franța și Olanda în 2005, și în consecință simplul paralelism dintre cele două ar fi putut asigura instituirea unor proceduri similare de ratificare. Nu s-a făcut așa, *bypass*-ându-se votul direct al populației, și totuși fără o încălcare explicită a opțiunilor sale, întrucât a existat un vot direct exprimat atunci când s-au constituit parlamentele naționale, iar în baza sa și în numele principiilor de funcționare a democrației reprezentative aceste parlamente au putut tranșa în mod favorabil chestiunea ratificării. Asta a dat posibilitatea euro-scepticilor (și nu numai lor) să constate că Uniunea Europeană nu poate avansa decât trecând peste asentimentul popular²⁸, făcând tot mai reală posibilitatea ca într-unele din cele douăzeci și șapte de state ale UE să se ivească instituții pe care cetățenii nu le doresc²⁹.

Pentru ca cetățenii europeni să nu mai fie speriați de ideea unui supra-stat european condus de birocrății de la Bruxelles, care „ucide” tradițiile și identitățile naționale, referirile la Tratatul de la Lisabona accentuează faptul că acesta este un „tratament

²⁵ „Evenimentul Zilei”, 06.03.2008.

²⁶ Bernard Cassen, *op. cit.*

²⁷ Valéry Giscard d’Estaing, președintele „Convenției privind viitorul Europei”, care s-a ocupat cu redactarea articolelor Tratatului Constituțional european, recunoaște în „*Le Monde*” (27.10.2007) că „Tratatul de la Lisabona, redactat exclusiv pe baza proiectului de Tratat Constituțional, conține exact aceleași instrumente; a fost schimbată numai ordinea din cutia cu scule.” De asemenea, Comisia pentru afaceri externe a Camerei comunelor din Parlamentul britanic a observat că „nu există diferențe notabile între cele două texte” (Serge Halimi, *Democrația simplificată*, „*Le Monde Diplomatique*” – ediția română, anul III, martie, 2008).

²⁸ C. Makarian, *Adieu utopie*, „*L’Express*”, Paris, 25 octombrie 2007, apud B. Cassen, *op. cit.*

²⁹ Serge Halimi, *op. cit.*

simplificat“ sau un „mini-tratat“, o versiune *net diferită* de Constituția europeană³⁰ respinsă în 2005. Cât de *simplificat* este acesta, din moment ce conține 256 de pagini, aproximativ 300 de modificări ale Tratatului de instituire a Comunității Europene, 60 de modificări ale Tratatului Uniunii Europene, 12 protocoale și zeci de declarații, o poate constata fiecare. Dacă realmente construcția europeană nu poate avansa decât *fără știrea popoarelor*³¹, ne aflăm într-un moment critic atât în ce privește devenirea Uniunii Europene, cât și a tot mai deficitareii relații dintre cetățeni și autorități, reprezentanți și reprezentanți, societate și stat. Chestiunea nu este deloc secundară, ea pune în discuție *primatul suveranității populare/naționale* față de cea de stat, fundamentele democratice ale societății, și ar trebui să ridice serioase semne de întrebare ansamblului structurilor sale de reprezentare. Rămâne de văzut cum o să fie ele soluționate, după cel de-al treilea „nu” acordat construcției europene, ce nu mai poate fi privit cu ușurință ca „simplu accident de parcurs”.

Majoritatea statelor membre UE afirmă în constituțiile naționale principiul suveranității poporului, al suveranității naționale ori ambele³², în timp ce principiul suveranității de stat este mai puțin prezent, el fiind menționat în cazuri mai rare, așa cum este cel al Constituției Finlandei (în preambul și în art. 1) sau Irlandei (în art. 5). Asta face, afirmă doctrinari din domeniul dreptului, ca printre nespecialiști să persiste o anume confuzie în ceea ce privește prevederile constituționale cu referire la o eventuală „limitare a suveranității”, respectiv să se ia în mod eronat în calcul restrângerea suveranității naționale când ea este exclusă, neputându-se nicidecum pune problema limitării puterii

³⁰ Elemente importante ale Tratatului Constituțional se regăsesc și în Tratatul de la Lisabona. Dintre acestea: crearea unui post de președinte al Uniunii Europene, schimbarea modalităților de constituire a majorității, reducerea numărului de comisari europeni, crearea unei politici externe europene comune (Mircea Vasilescu, *La Tratat nou, negocieri noi...*, „Dilema Veche”, anul IV, nr. 202, 2007) etc. De importanță deosebită pentru viitor este și faptul că prin acest tratat Uniunea Europeană capătă personalitate juridică, trecând de la statutul de organizație interguvernamentală la cel de entitate internațională/globală distinctă.

³¹ De-a lungul timpului, tot mai mulți cetățeni ai statelor membre au simțit „un sentiment de frustrare, neputând să înțeleagă și nicidecum să influențeze procedura de adoptare a deciziilor în cadrul UE. «Deficitul democratic» pare să rezulte în principal, dar nu exclusiv, din caracterul nepublic al procedurii decizionale din Consiliu. Sistemul a fost calificat «pachetul înțelegerii», care semnifică o combinație de probleme fără legătura una cu cealaltă.» (Ioan Alexandru, *Reflecții privind prezentul și viitorul Uniunii Europene*, „Revista Română de Drept Comunitar”, nr. 1, Edit. Wolters Kluwer, București, 2007, p. 39).

³² Spre exemplu, în Constituția României se precizează că România este stat suveran și independent (art. 1, alin. 1), suveranitatea națională aparține poporului român, care o exercită prin organele sale reprezentative, constituite prin alegeri libere, periodice și corecte, precum și prin referendum (art. 2, alin. 1); Parlamentul este organul reprezentativ suprem al poporului român și unica autoritate legiuitoare a țării (art. 61, alin. 1).

poporului³³. Însă, cedarea de competențe în favoarea Uniunii și, în consecință, o limitare a atributelor suveranității este cât se poate de reală, dar, așa cum țin să precizeze juriștii, ea vizează doar *competențele privind conducerea statului*, ele putând fi delegate de acesta pe seama structurilor comunitare sau exercitate în comun cu cele ale UE. În felul acesta, națiunile integrate (sau în proces de integrare) în UE rămân suverane în virtutea dreptului natural, imprescriptibil și inalienabil conferit de suveranitate, care le dă inclusiv posibilitatea (cu rezerva revendicării!) de a permite „confiscarea” temporară a suveranității de către instituțiile comunitare sau alte entități transnaționale.

Din punctul de vedere al doctrinei juridice lucrurile par a fi destul de clare și, în același timp, nepermissive la interogări pe marginea suveranității. Decidenții esențiali sunt și rămân popoarele din statele membre și finalmente cetățenii acestora, care, cu „medierea” autorităților naționale reprezentative, au ales să „înainteze pe drumul integrării”, asumându-și costurile implicate de acest proces (*i.e.* „diminuarea” suveranității prin transferarea unor atribuții către instituțiile comunitare) și beneficiind de dreptul de a participa în calitate de co-decidenți la exercitarea în comun, cu celelalte state membre, a unor competențe a căror sferă de cuprindere excede contextul național. Este vorba de manifestări de voință ce pornesc de la cetățenii statelor membre UE, sunt adoptate de structurile naționale de reprezentare ale acestora și se materializează în legislația primară și secundară din plan european. Fenomenul poate fi privit și în sens invers (iar socio-antropologic este mai mult decât obligatoriu a avea în vedere și fața sa invizibilă), și anume: organizații originale de integrare, așa cum sunt Comunitățile, dotate cu drepturi suverane, au instituit o ordine juridică proprie, autonomă în raport cu cea a statelor membre, ce se impune statelor și cetățenilor acestora.

Dacă prima variantă ilustrează un *proces evolutiv*, unul de întărire a puterii cetățeanului, de lărgire a competențelor naționale ale statului din care acesta provine, de *globalizare a conținuturilor locale*, cea de a doua accentuează caracterul său *regresiv*, diminuarea capacității decizionale a autorităților naționale (reală cel puțin atâta timp cât UE are competențe exclusive de reglementare în anumite domenii), maximizarea obligațiilor cetățenilor Uniunii în raport cu drepturile acestora, prin supra-reglementarea celor dintâi în defavoarea celor din urmă – *localizarea formelor globale*. S-ar putea susține (și euro-optimiștii o fac cu succes) că în timp ce prima variantă *prezintă* un

³³ Genoveva Vrabie, *Integrarea europeană și suveranitatea de stat* (comunicare prezentată la Dijon, Universitatea Burgogne, 11–12 mai, la sesiunea cu tema: „Europe 2000 – État des lieux”), http://www.ccr.ro/default.aspx?page=publications/buletin/3/vrabie#_edn1, 2001.

fenomen *real* cu părțile sale pozitive, cea de-a doua se axează pe *reprezentările* sale *sociale*³⁴, insistând cu precădere pe aspectele negative (opțiunea predilectă a euro-scepticilor). Menționăm doar că în spațiul disciplinelor socio-umane relația realitate–reprezentarea socială a realității³⁵ este una deosebit de complexă. Posibilele distincții între acestea, realizate în plan teoretic, sunt greu operaționalizabile empiric, datorită permanentei întrepătrunderi și reconfigurări existente între ele; fenomenele sociale generează reprezentări, iar acestea din urmă își pun amprenta asupra „funcționării” de până atunci a fenomenelor, reconstruindu-le în permanență. Prin urmare, globalismul localizat este la fel de „real” (sau „reprezentational”) precum localismul globalizat.

3. ASIMILAREA ȘI/SAU ATOMIZAREA „RO”

Globalizarea „de sus în jos” pune în discuție conținuturile vieții sociale locale, răspunsurile actorilor naționali și subnaționali la constrângerile trans-locale și nu în cele din urmă *multiplele tipuri de transformări/tranziții* dintr-un anume teritoriu: de la cele economice și sociale până la cele de sorginte politică și juridică. Accentul cade pe *transferarea–adaptarea–implementarea* la nivel național și/sau local a globalismelor și europenismelor, pe elementele care produc denaționalizarea parțială a teritoriilor naționale și cedarea (transferul) anumitor componente ale suveranității către alte instituții, de la entități supranaționale la piața globală de capital³⁶.

Evoluția de după '89 a societății românești a implicat transformări ample, multe dintre acestea decurgând din contactele pe care am început să le avem cu comunități din afara spațiului național. Ele au vizat felul de a munci, de a gândi, a ne comporta, a judeca etc., într-un cuvânt *adaptarea* – ca să folosim limbajul lui Talcott Parsons³⁷ – la dialectica local-global. Spre exemplu, printr-un amplu proces de *aculturație juridică*, sistemul normativ autohton a preluat cultura juridică din spațiul Uniunii Europene („Până la 1 ianuarie 2007, legislația română încorporase circa 14500 de acte normative comunitare, publicate în aproximativ

³⁴ Serge Moscovici, *Psihologia câmpului social: reprezentările sociale*, București, Societatea Știință și Tehnică, 1995.

³⁵ J. Potter, *Representing Reality. Discourse, Rethoric and Social Construction*, London, Sage, 1996.

³⁶ Saskia Sassen, *op. cit.*, p. xii.

³⁷ T. Parsons (13.12.1902 – 08.05.1979) este cunoscut în științele sociale prin ceea ce se numește paradigma sau schema AGIL. Pentru a supraviețui sau a se menține în echilibru, spune Parsons în lucrările sale (e.g. *The Structure of Social Action*, 1937, *The Social System*, 1951), orice sistem trebuie să se adapteze într-un anumit grad la mediu (*Adaptation*), să-și atingă scopurile (*Goal attainment*), să-și integreze componentele sale (*Integration*) și să-și mențină paternurile latente (*Latency pattern maintenance*).

97000 pagini de Jurnal Oficial al Uniunii Europene.”³⁸), devenită *obligatorie* după 1 ianuarie 2007, de când România trebuie să aplice integral *acquis-ul comunitar*³⁹, cu excepția directivelor la care, în cadrul negocierilor de aderare, au fost obținute perioade de tranziție.

Miza acceptării și preluării „a ceea ce exista deja” la nivel comunitar a fost legată de aducerea României „în aceeași poziție pe care o are oricare alt membru al Uniunii Europene.”⁴⁰ Implicațiile sociale profunde ale acestei *poziționări* sunt multiple, iar consecințele sale (negative și pozitive) vor deveni din ce în ce mai vizibile în următorii ani. Alinierea legislației naționale a membrilor UE, cedarea voluntară de suveranitate individuală (fie și numai în domenii precis definite, care nu înseamnă renunțare la suveranitate, ci un „proces de manifestare și redimensionare a suveranității în noile condiții istorice”⁴¹), posibilitatea de a influența procesul decizional și de a urmări interesele naționale⁴², de a „exercita în comun cu celelalte state membre competențele prevăzute în tratate” (art. 148 din Constituție) sunt doar câteva dintre pierderile și câștiguri asumate de țara noastră. La acestea s-au adăugat și se vor mai adăuga și altele, unele mai ușor cuantificabile⁴³, iar altele vizibile doar pe termen lung.

În ceva mai bine de un deceniu și jumătate, România a devenit stat membru al Uniunii Europene, în baza voinței politice a vremii (în dublu sens: a celei naționale, dar și transnaționale) și, se spune, în deplin acord cu doleanțele cetățenilor. Procesul a debutat la

³⁸ Ion M. Anghel, Andrei Popescu, Dumitru Țâncu, *Prolegomene*, „Revista Română de Drept Comunitar”, nr. 5, București, Edit. Wolters Kluwer, 2007, p. 18.

³⁹ *I.e.* patrimoniul juridic comunitar, de la verbul din limba franceză *acquérir*, se referă la totalitatea normelor juridice care reglementează activitatea Comunităților Europene și a instituțiilor, la acțiunile și politicile comunitare – tratatele constitutive și subsecvente, dreptul derivat, jurisprudența CJCE, declarații, rezoluții, acorduri internaționale încheiate de CE, principiile generale de drept, surse complementare etc.

⁴⁰ M. Anghel, Andrei Popescu, Dumitru Țâncu, *op. cit.*, p. 29.

⁴¹ Victor Duculescu, *România – membră a Uniunii Europene: aspecte și implicații juridice*, „Revista Română de Drept Comunitar”, nr. 1, București, Edit. Wolters Kluwer, 2007, p. 26.

⁴² „Multă vreme, în urma Revoluției din 1989, interesele naționale ale României au fost definite de mai mulți guvernanți – aflați vremelnic la conducerea țării – mai ales dintr-o perspectivă externă (aderarea la NATO; aderarea la Uniunea Europeană etc.), fără a fi incluse în definiție acele elemente fundamentale de strategie economică și socială. Interesul național al țării noastre – membră a Uniunii Europene – ar trebui să vizeze: a. valorificarea întregului potențial economic și uman în vederea garantării unui trai demn al tuturor românilor; b. promovarea valorilor spirituale, a tradițiilor perpetuate secole și milenii; c. afirmarea identității poporului român în interiorul Uniunii, alături și prin armonizarea cu celelalte popoare ale Continentului.” (Dumitru Mazilu, *Declarația de la Berlin – o sinteză a intereselor fundamentale ale Uniunii Europene în epoca actuală*, „Revista Română de Drept Comunitar”, nr. 2, București, Edit. Wolters Kluwer, 2007, p. 17).

⁴³ O parte din costurile aderării sunt cuprinse, de pildă, în art. 25 alin (1) din „Actul privind condițiile de aderare a Republicii Bulgaria și a României și adaptările tratatelor pe care se întemeiază Uniunea Europeană”, în care se arată: „De la data aderării, Bulgaria și România plătesc următoarele sume corespunzătoare contribuției lor la capitalul vărsat în contul capitalului subscris, astfel cum sunt acestea definite de dispozițiile articolului 4 din Statutul Băncii Europene de Investiții [Bulgaria 14800000 EUR, România 42300000 EUR – contribuții ce se plătesc în opt tranșe egale scadente la datele prevăzute, ultima fiind în 30 noiembrie 2011].”

începutul anilor '90, când s-a încheiat „Acordul privind comerțul și cooperarea comercială cu CE” (1991), și mai apoi „Acordul de asociere a României la Uniunea Europeană” (1993, intrat în vigoare la 1 februarie 1995). Asocierea României la UE, una dintre puținele variante de cooperare rămase țării noastre odată cu căderea blocului comunist, a însemnat crearea unei zone de liber schimb, cooperarea economică și financiară, dezvoltarea cadrului instituțional în vederea consolidării tinerei democrații și urgentării demersurilor necesare realizării economiei de piață. În Acordul de asociere au fost prevăzute dispoziții ce privesc: eliminarea restricțiilor cantitative și a taxelor vamale la importul din România pentru cca. 90% din produsele industriale, textile și siderurgice; elaborarea unor strategii coerente de restructurare a ramurilor industriale; eliminarea graduală de către România a taxelor vamale la importul a 70–75% din produsele industriale provenind din UE etc.⁴⁴

În 1995, România a încheiat Acordul de asociere cu UE și a depus pe 22 iunie la Paris cererea de aderare la UE. Cu o zi înainte, se adopta la Snagov „Strategia națională de pregătire a aderării la UE”, document în care se preciza: „aderarea României la UE constituie pentru societatea românească un obiectiv strategic fundamental. Această opțiune are la bază consensul forțelor sociale și politice care vizează ancorarea solidă a țării în sistemul de valori european, promovarea interesului național, dezvoltarea societății românești pe principiile democrației și economiei de piață, în măsură să asigure stabilitatea și prosperitatea națiunii.”

După doi ani, în 1997, Comisia Europeană a prezentat punctele de vedere proprii în legătură cu solicitarea României de aderare la Uniunea Europeană, stabilind o serie de recomandări. În urma Consiliului European de la Copenhaga din 1999, au început negocierile pentru aderare, purtate între 2000–2004, atât sub aspect tehnic, cât și politic, pe cele 31 de capitole de negocieri. Finalizate în noiembrie 2004, negocierile au fost supuse votului Parlamentului European și apoi votului final în Consiliu la 31 martie 2005. Tratatul de aderare a României⁴⁵ și Bulgariei la Uniunea Europeană a fost semnat la 25 aprilie 2005 la Luxemburg și supus ratificării de către toate părțile contractante. El a fost

⁴⁴ Bianca Predescu, *op. cit.*, p. 15.

⁴⁵ Tratatul de aderare a României este comun cu cel al Bulgariei. Alături de textul Tratatului propriu-zis se află: Protocolul privind condițiile și aranjamentele referitoare la admiterea României la Uniunea Europeană, plus 9 Anexe; Actul privind condițiile de aderare a României și adaptările tratatelor pe care se întemeiază Uniunea Europeană – cu cele 9 Anexe; Actul final; Declarații; Schimbul de scrisori; Tratatul de instituire a unei Constituții pentru Europa (Tratatul Constituțional), cu cele 36 Protocoale, Actul final și Declarații.

adoptat de Parlamentul României prin *Legea* nr. 157 din 24 mai 2005⁴⁶ și a intrat în vigoare la 1.1.2007⁴⁷.

La o generație distanță de evenimentele din decembrie '89 și la doi ani de când suntem membri UE – *post-aderare* – ar fi de crezut că România deține instituții stabile care să garanteze democrația, prioritatea dreptului, drepturile omului, respectarea drepturilor minorităților și protecția acestora; are o economie de piață viabilă și capacitatea de a face față presiunii concurențiale și forțelor de piață din interiorul Uniunii; își poate asuma obligațiile aderării, în special subscrierea la obiectivele uniunii politice, economice și monetare; a realizat adoptarea și transpunerea *acquis*-ului comunitar; are capacitatea administrativă de a gestiona calitatea de membru al Uniunii Europene, cu alte cuvinte că îndeplinește criteriile (politice, economice, legislative, administrative) necesare aderării, formulate la nivel comunitar. Însă, așa cum vom vedea în continuare, realitățile empirice nu confirmă întrutotul această presupozitie.

Pe de o parte cerințele ce trebuiesc satisfăcute de statele Uniunii, iar pe de altă parte expectanțele membrilor săi, derivate din procesul de aderare/integrare la/în Uniunea Europeană, sunt arareori consonante cu cele ale propriilor cetățeni. Între cele două realități, una „de pe hârtie”, a administrației și birocrăției (centrale și locale), și alta „trăită” cotidian de fiecare membru al societății, există o anume *distanță*, vizibilă atât în cazul membrilor mai vechi ai UE, cât și a celor intrați mai recent „în marea familie europeană”. Ea tinde să se diminueze, pe măsură ce raportul dintre *impunerea de condiții* și *aparitia de oportunități potențiale* ajunge la un oarecare echilibru. Fiind unul dificil de realizat (vezi în acest sens manifestările de stradă ce au avut loc în Franța, Spania, Polonia, Ungaria etc., care au pus și pun sub semnul întrebării politicile UE în domenii precum agricultură, dezvoltarea teritorială, taxe și fiscalitate, circulația forței de muncă ș.a.), distanța dintre cele două „lumi” este mai degrabă regula și nu excepția, așa cum se susține adesea în sfera politicilor naționale.

Este România un *stat de excepție* în această privință, în sensul deplinei convergențe dintre opțiunile statului pe de o parte și cele ale societății pe de altă parte, în ceea ce privește drumul (sinuos!) al integrării europene? Dacă la începutul anilor '90, când opțiunea pro-occidentală se masifică (alternativă demnă de luat în seamă după ani buni de

⁴⁶ „M.Of. al României”, Partea I, nr. 465 din 1 iunie 2005.

⁴⁷ Bianca Predescu, *op. cit.*, p. 18.

conviețuire în proximitatea spațiului sovietic) pare a fi existat un consens național cu privire la integrarea României în Uniunea Europeană, o sumară trecere în revistă a dificultăților transformări generate de *alinieră la politicile comunitare* arată că, în 18 ani de democrație, individul și-a pierdut încrederea în partenerul instituțional (*i.e.* statul și/sau instituțiile sale) capabil să-i reprezinte interesele. Analizând prezența la vot în România, începând cu anii '90, la alegerile parlamentare (naționale și europene) și referendum-uri se poate constata că: la legislativele din 20.05.1990 s-a prezentat 86,19% din populația cu drept de vot, la cele din 27.09.1992 76,29%, din 03.11.1996 76,01%, la legislativele din 26.11.2000 65,31%, iar la cele din 28.11.2004 58,5%, deci o scădere de aproape 30 de procente față de primele „alegeri libere” din postcomunism. Referendum-urile pentru Constituție au înregistrat și ele un interes relativ scăzut din partea cetățenilor, 67% dintre cei cu drept de vot au participat la cel din 08.12.1991 și doar 55,7% în cele două zile de referendum organizate în 18–19.10.2003. „Dezinteres general” poate fi sintagma ce ar putea caracteriza participarea la vot în vederea desemnării euro-deputaților în Parlamentul European, 29,46% prezență la vot, ori referendum-ul privind schimbarea sistemului electoral din 25.11.2007, la care, participarea la vot a fost sub pragul de 50%+1, respectiv de 26,51%, astfel că referendumul a fost invalidat⁴⁸.

Prezentăm în continuare câteva dintre pozițiile exprimate de diverși subiecți cu care am realizat interviuri în ultimii ani, alternative interpretative la discursurile oficiale privind procesul de aderare la UE. Nuanțele aduse de acești respondenți vin să completeze analiza *diadei global-local* rezultată din abordările teoretice, ce poartă amprenta socio-antropologiei, științelor juridice sau a celor politice. Textele rezultate în urma transcrierii interviurilor s-au constituit într-un *material interpretativ*, ce pune laolaltă realitățile și reprezentări sociale împărtășite nouă de intervievați, cu prilejul dialogurilor purtate cu ei. În analiza sa am dorit să surprindem „funcționarea diadei” în *dublul post-context românesc* (*i.e.* postcomunist și al celei de-a doua modernități), prezent într-o *triplă-ipostază*: urbană, peri-urbană și rurală⁴⁹, și mai puțin determinarea unor adevăruri esențiale și universale⁵⁰.

⁴⁸ A se vedea comunicatele oficiale ale BEC.

⁴⁹ Referințele empirice privind urbanul se află în interviurile din intervalul I1÷I7 cuprinse în anexă; pentru cele care vizează zona peri-urbană, a se vedea I19÷I23, I35, I38÷I43, iar pentru cele despre spațiul rural I8÷I18, I24÷34 și I36÷I37.

⁵⁰ „Procesele de analiză, evaluare și interpretare nu sunt nici finale, nici mecanice, ele sunt întotdeauna emergente, prea puțin predictibile și neterminate” (Denzin și Lincoln, 1994, p. 479, apud A. Liebllich, R. Tuval-Mashiach și T. Zilber, *Cercetarea narativă: citire, analiză și interpretare*, Iași, Edit. Polirom, 2006 [1998], p. 267).

Interviurile din 1999, realizate cu locuitorii ai municipiului Cluj-Napoca, la un deceniu distanță de evenimentele din decembrie '89, reflectă *starea de ambivalență* pe care o nutreau aceștia vizavi de transformările survenite odată cu schimbarea de regim. Pe atunci, o „desprindere” completă față de comunism încă nu avuse loc, așa cum nici „îmbrățișarea” sistemului capitalist nu era deplină. Reluate astăzi și privite prin lentilă globalistă, ele readuc în prim plan sentimentul acut de nesiguranță pe care locuitorii municipiului îl aveau (și încă îl au) față de traiectoriile posibile ce trebuiau urmate, într-o *lume a neizolării*, iar mai apoi a concurenței libere, a economiei de piață, a jucătorilor corporatiști multinaționali etc. Lipsa locurilor de muncă, a unui nivel de trai corespunzător, „în conformitate cu standardelor Comunității Europene” (I1, 1999) îi determină pe unii să caute soluții de „supraviețuire” în afara granițelor țării, dezvoltând așa-numitul fenomen de *migrație circulatorie*⁵¹.

Acest fenomen determină familiarizarea cu *standardele din afară* (europene, globale), cu gradul de civilizație din alte contexte socio-culturale, preponderent occidentale, cu specializarea consumatorilor și consumului (unul de nișă!), dar creează și premisele unei serioase contestări a celor *dinăuntru* (locale, naționale). Față de 1999, în 2004, am putut constatat cât de mult s-au radicalizat percepțiile locuitorilor municipiului Cluj-Napoca vizavi de lumea în care trăiesc. Conviețuirea în afara granițelor țării, fie și pe perioade scurte de timp, intensitatea mai mare a deplasărilor în străinătate a cel puțin unuia dintre membri unei familii (înțeleasă în accepțiunea largă a termenului, aceea de familie extinsă, care implică variate grade de rudenie), alături de expunerea la mediile comunicaționale, *promotoare ale alterității*, au favorizat apariția unor noi percepții ale realităților cotidiene.

Felul în care „noi” ne raportăm la „noi”, după ce am luat contact cu un context mai larg, european și global, aduce în prim plan reprezentări sociale negative, de tipul: „suntem o țară de țărani [utilizat aici în sens peiorativ]” (I4, 2004), despre care, chiar dacă se poate afirma că sunt (cel puțin parțial) neconcordante cu realitățile, nu se poate omite că sunt, totuși, generate de acestea. „Funcționarea” societății *în afara* regulilor, fără ca societatea să poată fi și declarată *anomică* („legea este clară, dar practic nu se întâmplă”, I6, 2004), are specificitățile sale atunci când este vorba de mediul urban clujean. Dezvoltarea *haotică* a orașului, generată de presiunea dezvoltatorilor imobiliari (străini și

⁵¹ Dumitru Sandu (coord.), Mircea Comșa, Cosima Rughiniș, Alexandru Toth, Mălina Voicu, Bogdan Voicu, *Viața socială în România urbană*, Iași, Edit. Polirom, 2006.

naționali) asupra *mediului construit*, este posibilă pentru că „sunt băgați acolo tot felul de neamuri, de cunoștințe, de obligații, de nu știu cine” (I6, 2004). Explicațiile actorilor locali și, implicit, justificările lor vizavi de situația creată au fost de genul:

„Justiția noastră nu este încă organizată ca în Franța, Elveția, unde judecătorul de instrucție hotărăște «pe loc» demolarea” (K. S., 67 ani, consilier local); „Consiliul local, ăsta care este e... tot așa, ca și anteriorul, încet, încet cade înapoi în interesele celor care au teren acolo” (G. E, 63 ani, arhitect); „Proprietatea privată este «sfântă». Numărul proprietarilor persoane fizice din România este foarte mare în raport cu alte state, în timp ce proprietatea statului, față de ce a fost reprezintă un procent infim acum.” (V. M, 54 ani, notar)

Felul în care aceștia își „pasează” responsabilitatea (fiecare mizează pe responsabilizarea părții celeilalte, fără a și-o dori-o efectiv; dacă ea ar și avea loc, aproape sigur ar produce colapsul sistemului, funcționarea sa intrinsecă depinzând de *excepții* și nu de reguli), creează un cerc vicios din care cu greu se mai poate ieși. A devenit notoriu faptul că aceste categorii funcționează în virtutea unor mecanisme auto-referențiale, ce produc o „interpretare” a normativelor (interne sau comunitare) în acord cu optimul individual, unul evident *disjuns* de cel social, al colectivității mai largi. „Cosmetizarea” normativului, „personalizarea” și utilizarea sa în interes propriu, indiferent de proveniența sa (e.g. izvor de drept comunitar sau național), face parte din specificul vieții urbane.

În locul acestui *melanj*, în spațiul rural, predominantă (în percepții și reprezentări) este falia dintre „al nostru” (de obicei considerat bun) și „al lor” (rău). După ieșire din *globalizarea comunistă*, afirmă un patron din comuna Poieni, intrarea în UE poate fi asimilată cu intrarea într-un „super-comunism”, cu o revenire înapoi la programare („la un alt fel de programare: tu semeni atâta, tu crești atâtea vite...”, I28, 2006), cu „pierderea tradițiilor noastre pe care le-am avut” (I31, 2006), cu nepăsarea față de aproapele tău: „Noi suntem mai personali. Atuncea când n-o să-l «văd» pe vecinu ce face, când n-o să-mi mai pese ce face, atunci vom fi pregătiți și vom fi europeni” (I31, 2006). Realitatea cotidiană fiind interpretată din acest unghi, șansa ca reglementările europene să fie privite cu suspiciune este maximă.

„Noi pentru Comunitatea Europeană nu suntem decât o piață. Și ei, cum se pot impune pe această piață? Păi, aducând norme, ale lor, cerându-ni-le nouă, care știi că noi nu le putem respecta, și ei vin și-și implementează aici. În Mociu o fost o fabrică de lapte. S-a închis! De ce? Păi nu corespunde normelor! Păi stai măi, dacă voi vreți să ne primiți în comunitatea asta, să mă primești așa cum îs, nu să-mi pui tu mie niște...” (I10, 2004)

Reacții de respingere există, cel puțin „până se vor obișnui oamenii și vor ajunge la concluzia că numa așa se poate” (I15, 2004), afirmă primarul comunei Măguri-Răcățău, unul dintre cei mulți reprezentanți ai autorităților (locale în acest caz), care se ghidează după dictonul „timpul le rezolvă pe toate”. Abordări alternative sunt prea puțin prezente, majoritatea celor întâlnite de noi în spațiul rural al județului Cluj fiind de această factură.

Totuși, cazuri singulare, precum cel al primarului comunei Viișoara, care încearcă să ajute comunitatea să treacă cât mai repede posibil peste „bariera” dintre noi și ei, facilitând anticipativ *reconcilierea* a două lumi (una rural transilvăneană și o alta de sorginte franceză), merită aduse în discuție, pentru că fac diferența și se plasează la cealaltă extremă. În abordarea sa legată de Uniunea Europeană, I. R. a încercat să lase în fundal *greutățile suplimentare* cu care se confruntă locuitorii comunei (deocamdată acestea sunt „plusurile” rezultate din procesul de aderare și integrare la Uniune, beneficiile lăsându-se așteptate, cel puțin pentru o vreme), rezultate din armonizarea legislativă, politica agricolă comună, libera circulație a serviciilor etc. (cu care țăranul obișnuit nu are nimic de a face, nu știe ce înseamnă, dar le resimte efectele când este vorba de câte animale poate ține pe lângă casă, în ce condiții le poate sacrifica, vinde și la fel în cazul produselor agricole). Asta nu înseamnă că ele sunt mai puțin reale sau prezente în Viișoara decât în altă parte. Opțiunea sa a fost pentru sensibilitatea umană, pentru emoțiile împărtășite în comun, elemente care pot să *unifice diversitatea*, pornind de la „miez” (de la condiția umană), spre deosebire de majoritatea celorlalte variante, care își fundamentează încercările (eșuate) pornind de sus în jos, de la formele Europei spre *esențe*.

Pentru clarificări, recurgem la relatarea lui I. R. despre momentul în care comuna Viișoara a devenit europeană sau, în metafora textului de mai jos, despre tranziția „de la porcul românesc la cel european.”

„O venit 24 de francezi în frunte cu primarul și o sărbătorit intrarea noastră în UE aici la noi. O fost cazați la case. În 29 decembrie o vinit, și în 30 știți ce am făcut? Am tăiat un porc. Am zis, îi ultimul porc românesc, că de mâine îi european. L-am tăiat la o casă... țuică, colac, vin, cafea. Da, afară, stați afară! O văzut cum l-o tăiat, cum l-o pârlit, cum l-o desfăcut. Le-am făcut mămăligă cu tocăniță, cu lapte, cu brânză, cum se face la țară, cu murături. Unii o mâncat. La unii le plăcea șoricul, la alții nu! O nimerit preotul cu crucea! Dar n-o fost aranjat! Le-am făcut un spectacol folcloric după masă. Le-am făcut DVD-uri, CD-uri, fiecare să-și ducă acasă să vadă. Deci toată ziua or filmat... Aia de acolo atâta țin la România, mai mult ca noi!” (I41, 2007)

Șorici și mămăligă, spectacol și cruce, DVD și folclor au fost ingredientele de bază ale unui eveniment organizat într-un registru postmodern, într-o Românie pseudo-modernă. Am ținut a-l menționa aici pentru a sublinia faptul că, în ceea ce privește comunicarea dintre „ei” și „noi” (în fond unii și aceiași – europeni globalizați), aspectele politico-normative trebuie să fie *aposteriori* și nu *apriori*, pentru a putea genera o minimă coeziune în spațiul mai larg al UE; într-o *lume ambivalentă cu multiple localizări*.

„Merem înainte, n-avem ce face, trebe să merem pă sensul ăsta, n-avem ce face. Globalizarea este un termen prin care se pricepe ceva. Lumea merge într-un anumit fel și într-o anumită direcție. Dacă direcția asta înseamnă globalizare atunci hai să-i spunem globalizare, dar și globalizarea este un termen. Dacă-l scoatem afară lumea tot rămâne și direcția în care merge tot acolo-i. Putem să-i spunem non-globalizare, dar lumea tăt acolo merge. Eu prin «globalizare» nu înțeleg absolut nimic.” (I31, 2006)

Starea de a fi global ajută oamenii să lupte împotriva constrângerilor economice, dar diminuează legătura lor „morală” cu practicile tradiționale. Insidios, se instaurează o *nouă ordine morală*: cosmopolită, urbană, antreprenorială, în care succesul și realizarea de sine devin indicatori primari ai valorii în societate. Am observat acest fenomen „la lucru” în câteva localități transilvănene (e.g. Bonțida, Gilău, Baciș și a.), unde gradul de amalgamare dintre urban și rural face practic inoperabile distincții nete. El își face simțită prezența odată cu extinderea ariei metropolitane a Clujului, o „zonă intermediară” tot mai largă, în care, orașul și satul se contopesc în „matrițele” economiei de piață.

„Am aderat fără nici o rețineră. În primul rând o să ne ajute cu infrastructura. Vrând, nevrând, fiind împreună trebuie să ne ajute. Fiecare comună rămâne o entitate separată, așa am primit asigurări de la președintele Consiliului Județean. Sperăm să ne dezvoltăm prin includerea în structuri teritoriale mai largi. Sună bine, dă bine să fii în zona metropolitană a Clujului” (I19, 2005)

„Deci fiind înglobați într-o zonă metropolitană, cu un anumit număr de locuitori, s-ar putea gândi în mod unitar o dezvoltare economică a zonei, industrială și agricolă, deci unitar gândită: aici se plasează un obiectiv, în Apahida se plasează un alt obiectiv, deci o gândire unitară.” (I20, 2005)

În „numele interesului comun și spre binele cetățeanului” se spune, însă este neclar dacă prin această *gândire unitară* se vor soluționa mai întâi problemele locuitorilor care fac parte din zona limitrofă a orașului Cluj, sau formula este una de externalizare a problemelor interne ale orașului, prin *colonizarea* spațiilor din vecinătate. În mic, aceasta este dilema perpetuă care „urcă” până în sferile înalte ale UE sau „coboară” din acestea. La nivel local,

orice încercare de determinare a unui răspuns se transformă în cele din urmă într-o chestionare a autorităților, și atunci când oamenii doresc „să tragă la răspundere” autoritățile li se răspunde că „uită unde trăiesc? Trăim în România, acesta-i răspunsul. Tu te nervezi și vrei să schimbi ceva. Îți spun în față, uiți unde trăiești? Trezește-te la realitate!” (I21, 2005).

„Trezește-te la realitatea europeană!” sună la fel de dezarmat. Pentru a fi posibilă, este nevoie, cel puțin în fazele incipiente, de *mișcări sociale* de tipul „coincidențe organizate” (*i.e.* fără conducători, fără organizatori, fără înscrieri ca și membru), de o masă critică, ce pot duce, eventual, la conturarea unui *cosmopolitanism insurgent* (de jos în sus) consistent. Empiric, această ipoteză se susține din plin, simțul comun fiind, și de astă dată, cu un pas înaintea teoreticului.

„Depinde de cât de grave vor fi niște rateuri la un moment dat la mai multe nivele: mă refer la strat de ozon, ecologie, terminarea petrolului, viruși duși în faze grave, pentru că numai atunci vom ajunge să ne sculăm din somnul parlamentarilor europeni, care dorm tot așa ca și ai noștri, să vedem că da, avem probleme. Depinde, ca și cu producătorii ăștia, de cine va lua la un moment dat atitudine, și cât de tare, ca să facem niște lucruri să nu se producă așa cum din păcate tind să se producă. Orice, și consumul și globalizarea, toate se vor produce. Ca și apa, sunt într-un curs acuma al lor, nu poți decât să faci baraje, sau așa ceva, în calea lor, dar nu poți să le oprești.” (I30, 2006)

4. CONCLUZII

Statul pre-modern era unul care deținea monopolul asupra regulilor jocului, prezida asupra *ordinii naturale* a lucrurilor. Această ordine naturală a fost substituită treptat de una *artificială*, care trebuie legiferată și protejată – ordinea de drept – pentru ca societatea să poată ființa. Statul, din „*gamekeeper state*” înzestrat cu putere divină, ajunge „*gardener state*” (ordinea nemaifiind un dat – „*a given*”, ci o sarcină – „*a task*”)⁵², iar societatea, din „*Risikoleben*”, devine progresiv un „*Risikogesellschaft*”⁵³.

Societatea riscului nu avertizează neapărat asupra creșterii riscurilor în societate, deși aceasta are loc, ci mai degrabă asupra necesității unei societăți organizate pentru a putea

⁵² Zygmunt Bauman, *Sociological Enlightenment – For Whom, About What?*, „Theory, Culture & Society”, London, Sage, vol. 17 (2), 2000, p. 76.

⁵³ „*Risikogesellschaft*” este un concept care descrie o fază a dezvoltării societății moderne, în care riscurile (sociale, politice, ecologice, individuale) create de momentele de inovație scapă controlului și practicilor instituționale specifice societății industriale (U. Beck, apud *Risk, Environment & Modernity. Towards a New Ecology*, S. Lash, B. Syerszynski și B. Wynne (eds.), London, Sage Publications, 2000 [1996], p. 27). Conceptul de risc este direct legat de reflecția asupra modernității. Odată cu creșterea opțiunilor tehnologice, demarate în procesul de industrializare, sporesc și consecințele neprevăzute (efectele perverse), acestea devenind nepredictibile (Ulrich Beck, *Risk Society. Towards a New Modernity*, London, Sage Publications, 1996 [1992], p. 22).

răspunde la *riscurile fabricate* de om („*manufactured risks*”)⁵⁴, care, dacă e să ducem ideea mai departe, necesită un nou tip de organizare societală, capabilă să relaționeze în mod sistematic cu hazardurile și insecuritățile induse și introduse de către „modernizarea” în sine. Nimic nu scapă trendurilor impuse de aceasta, de la *noua economie globală* (dominată de informație și rețele), *noua cultură a hyper-textului* (una a „virtualității reale”), până la *noii locuitori* ai spațiilor rurale, urbane, suburbane, periurbane, rurbane sau contraurbane, care dezvoltă un nou tip de sociabilitate, în cadrul unor entități spațiale ce cunosc o nouă alcătuire.

Avem astăzi o societate preocupată tot mai intens de viitorul și de siguranța/ securitatea sa, care nu mai este „imună” la dezastrele cauzate de om, nu mai are încredere în industrie, guvernare, experți, nu mai acceptă o modernizare și/sau globalizare „gestionată de deasupra”. Ea trebuie să facă față individualismului, atomizării sociale, fragmentării liantului comunitar, multiplelor serii de disoluții etc., unei realități sociale diverse, contradictorii, plină de sincopă și contiguități, fără linie evolutivă continuă. Nu în ultimul rând, societatea „funcționează” în structura de posibilități a celei de a doua modernități, care nu mai pleacă de la premisa că statul-națiune și societatea sunt identice, ci prezintă diverse căi de dezvoltare, multe dintre acestea neputând fi nici măcar intuite în momentul actual.

Dacă într-adevăr, așa cum o afirmă tot mai mulți teoreticieni, modernitatea a ajuns să-și modernizeze propriile fundamente, să pună sub semnul întrebării: a) organizarea în termenii statului-națiune, b) pre-determinarea identităților colective ca parte a unor grupuri mai largi, c) aspectul de „*full-employment society*” – a disponibilității muncilor remunerate pentru toți oamenii, d) distincția/separația dintre societatea și natură, e) principiul raționalității tehnice de tip weberian, care prezumă că efecte colaterale industrializării și raționalizării sunt predictibile și controlabile)⁵⁵, devenind din *evolutivă* una *reflexivă*, atunci șansa apariției unor *noi morfologii* (e.g. sociale, economice, juridice, politice, culturale etc.) este incontestabilă. De altfel, rețelele sociale fac parte integrantă din viața noastră, iar fluxurile de capital, chiar și hibridizarea culturală, sunt „prezențe” comune ale peisajului cotidian. Lucrurile sunt ceva mai complicate în zona politico-juridicului, unde statul nu este dispus să cedeze din prerogativele sale ori să permită apariția unor „alternative globaliste”, și ca atare există reticențe față de o nouă morfologie, necondiționate local și/sau național.

⁵⁴ Anthony Giddens, *Risk and Responsibility*, „Modern Law Review”, vol. 62 (1), 1999.

În altă ordine de idei, lumea globală este populată de numeroase entități transnaționale, ce au ca obiect predilect de activitate găsirea mecanismele adecvate de adaptare a statului-națiune la logica trans-locală. Coerența lor în urmărirea scopurilor este desăvârșită, ceea ce nu înseamnă că scopurile avute în vedere sunt întotdeauna ușor de urmărit și de perceput, mai ales „de pe margine”. În contextul unei posibile noi morfologii politico-juridice europene sau mai degrabă *juridico-politice*, dacă avem în vedere gradul de flexibilitate a celor două zone de interes, această nouă logică vizează o Europă globalizată⁵⁶, eventual federalizată. Nimic nou până aici, acest deziderat existând, într-o formă mai mult sau mai puțin voalată, de ani buni pe agenda Bruxelles-lui. De interes rămâne modalitatea de realizare, un ideal tot mai greu de atins, ar spune-o unii, dacă ne raportăm la cele două momente cheie, din 2005 și 2008, când a avut loc respingerea Constituției pentru Europa și apoi a „Constituției reformate”.

Insuccesele înregistrate în consolidarea construcției europene, ocazionate de tripletul „*non-nee-no*”, au fost considerate succese ale democrației, suveranitatea populară redobândindu-și primatul în fața celei de stat, chiar dacă, pentru început, în numai trei dintre cele 27 de contexte naționale. Formula de succes, prin care structurile de reprezentare ale statului semnau și ratificau tratate în baza reprezentării democratice, a ajuns, pare-se, într-o fundătură. O mai puternică integrare nu mai este posibilă *fără știrea popoarelor*, iar pentru ca ea să fie posibilă este nevoie de o „adresare” a Uniunii în mod direct cetățenilor săi, nemediată de structurile de reprezentare, din plan național, ale acestora. Dacă UE se va îndrepta în această direcție, și „tradiție” în acest sens există (politică de coeziune socială, economică și teritorială a Uniunii se consolidează pe elementele infra-naționale, locale), *decontările* pe termen mediu și lung vor cădea, în primul rând, pe seama autorităților naționale, globalismul localizat și Bruxelles-ul, ca promotor consecvent al acestuia, neavând de suferit. Dimpotrivă, prin schimbarea „*target*”-ului globalismului localizat, UE vine în întâmpinarea exprimărilor de voință de jos în sus (*i.e.* dinspre comunitățile locale și

⁵⁵ U. Beck și J. Willms, *op. cit.*, p. 29–30.

⁵⁶ La nivelul birocrăției europene, fenomenul global este privit extrem de optimist: granițele interne ale UE își pierd în ritm alert caracterul lor separaționist, aceasta facilitând emergența unor relații de interdependență tot mai intense între orașele și regiunile statelor membre. S-a argumentat că o consecință deloc neglijabilă a acestui proces constă în faptul că efectele proiectelor regionale, naționale sau comunitare (trans-naționale) dintr-o anumită țară au un impact major asupra structurii spațiale a altor state membre, ceea ce necesită adoptarea și implementarea de către fiecare țară a unei serii de documente europene (apud European Commission, *ESDP (European Spatial Development Perspective). Towards Balanced and Sustainable Development of the Territory of the European Union*, Luxembourg, Office for Official Publications of the European Communities, 1999, p. 7).

actorii subnaționali), a tot ceea ce înseamnă „*grassroots movement*” și susține noi formule de organizare a societăților naționale, fără a mai sprijini statele-națiune.

Înlocuirea democrației *simplificate* (național), ce *bypassează* votului direct al populației, cu cea *consolidată* (transnațional), care *bypassează* autorităților naționale, este prezentă în „spiritul” (și nu neapărat în litera) a numeroase reglementări, cu care Statele Membre sunt nevoite să opereze, pentru a nu fi sancționate că refuză implementarea *acquis*-ului comunitar. Adoptarea lor, devenită obligatorie odată cu aderarea la UE, produce fisuri în sistemul puterii și, prin urmare, facilitează apariția alternativelor, care, mai devreme sau mai târziu, se vor întoarce împotriva sa.

Semnale de alarmă la adresa diminuării sau chiar dispariției statului-națiune în epoca globalizării au fost și o să mai fie trase. Dacă vorbim de unul „decuplat” de societatea națională, contează mai puțin – perspectivă cinică asumată de mai toți teoreticienii post-modernității – că acesta a ajuns sau nu la „sfârșitul istoriei”. Este însă important de văzut cine profită de pe urma diminuării prerogativelor puterii?, dacă resortisanții unui anume stat, „captivii” de până ieri a acestuia, devin sau nu detentorii propriei sorți?, dacă nu cumva „breșele” care pot să apară au menirea de a facilita inserarea unor interese din afara spațiului național? Răspunsuri tranșante la aceste interogații sunt dificil de realizat, mai ales în lipsa unei expertize de grad înalt într-o pluritate de domenii. Ce se poate totuși cuantifica într-o anumită măsură sunt reacțiile statului-națiune la încercările de *fisurare* a sistemului puterii.

Exemplificăm aici o asemenea manifestare, pornind de la demersurile UE în domeniul coeziunii economice, sociale și teritoriale. Începând cu 1999, în documente de poziție precum „Perspectiva Dezvoltării Spațiale Europene” (ESDP), se menționa că, creșterea în sine a Statelor Membre nu este suficientă pentru o dezvoltare (economică și spațială) echilibrată, durabilă, în cadrul UE. Pentru dezvoltarea și transformarea Uniunii Europene din Uniune Economică în „*Environmental Union*”, respectiv Uniune Socială, este necesară întărirea coeziunii economice și sociale⁵⁷. ESDP propunea statelor europene o gestionare convergentă a acestor aspecte, întărită în documente ulterioare, precum „*Spatial perspectives for the enlargement of the European Union*”⁵⁸. Se avea în vedere concentrarea pe o dezvoltare

⁵⁷ *Ibidem*, p. 9–10.

⁵⁸ Astăzi, se precizează în documentul citat, dezvoltarea spațială nu mai poate fi doar propriul instrument al unei anumite țări sau zone, pentru simplul motiv că influențele sale transcend teritoriul avut în vedere. În acest sens, perspectivele pe termen lung în dezvoltarea națională și regională depind atât de factori interni (naționali sau regionali), cât și de factori externi (continentali sau globali). A fi global și a uita de local, sau invers, a fi local și pierzând din vedere impactul global duce la o lipsă de coerență și

spațială *policentrică*, pe un nou tip de relație urban-rural, accesul paritar la infrastructură și cunoaștere, un management inteligent al resurselor naturale și al moștenirilor culturale⁵⁹.

În următorii ani, ceea ce inițial făcea parte din domeniul declarațiilor de intenție s-a dorit a fi și implementat. O modalitate de realizare a fost instituită odată cu *Regulamentul (CE) 1082/2006 privind o grupare europeană de cooperare teritorială (GECT)*⁶⁰. Se creează cadrul juridic necesar pentru ca diferite entități aflate pe teritoriul Uniunii să poată coopera transfrontalier, în vederea consolidării coeziunii economice, sociale și teritoriale⁶¹. În baza Regulamentului, pe teritoriul Uniunii pot (și vor) apare noi persoane juridice de tipul GECT: combinații între state membre, colectivități regionale, colectivități locale, organisme de drept public (art. 3, alin. 1, lit. a–d), menite să reducă din dificultățile cu care se confruntă statele membre, în special regiunile și colectivitățile locale, să realizeze *acțiuni de cooperare teritorială transfrontalieră* în cadrul diferitelor sisteme juridice și proceduri naționale.

Odată constituită, o GECT deține în toate statele Uniunii cea mai extinsă capacitate juridică recunoscută persoanelor juridice de dreptul intern al statului membru. Statele sunt ținute să recunoască capacitatea GECT-urilor de a acționa pe întreg teritoriul Uniunii, chiar și în acele state care nu au membri în componența lor; să le autorizeze constituirea, în condițiile dreptului intern, ținând cont de faptul că sediul materiei ține totuși de dreptul comunitar (art. 2, alin. 1); să autorizeze participarea potențialilor membri din spațiul național la constituirea unui GECT în afara acestuia, într-un alt stat membru.

Potențiala apariție, în peisajele naționale, a acestor noi persoane juridice a generat, așa cum era de așteptat, „reacții juridice” în statele Uniunii. Legiuitorul român a statuat că GECT reprezintă „persoana juridică română de drept privat, constituită pe teritoriul României, nonprofit, cu patrimoniu propriu, care desfășoară activități de interes public, prin care este

complementaritate între strategiile spațiale de dezvoltare ale actualilor și viitorilor membri UE (European Commission, *Spatial perspectives for the enlargement of the European Union*, Luxembourg, Office for Official Publications of the European Communities, 2000, p. 21).

⁵⁹ *Ibidem*, p. 37.

⁶⁰ „Official Journal of the European Union”, L210, 31.7.2006, p. 19–24.

⁶¹ „Expresia semnifică acțiunea comună desfășurată de mai multe colectivități locale, regionale ori chiar statale, așezate teritorial în zone administrative determinate, în scopul întăririi coeziunii economice și sociale în acele zone, în special din cadrul Comunității” (Nicolae-Dragoș Ploșteanu, *O nouă categorie de persoane juridice în dreptul român: Grupările europene de cooperare teritorială (GECT)*, comunicare științifică susținută în cadrul „Zilelor Academice Clujene”, Simpozionul „Probleme actuale în dreptul intern și internațional”, 9–14 iunie, 2008).

promovată cooperarea teritorială, cu scopul consolidării coeziunii economice și sociale.”⁶² Legea maghiară nr. XCIX/2007 privind o grupare europeană de cooperare teritorială face, la rândul său, o serie de precizări restrictive legate de tipologia entităților juridice maghiare ce pot intra în alcătuirea unei asemenea grupări (*i.e.* cele cuprinse în art. 22, alin. 1 a Legii CXXIX privind achizițiile publice și, respectiv autoritățile publice locale în măsura în care au personalitate juridică – cu precizarea fermă că, pentru acestea din urmă, aprobarea participării organului financiar a autorităților locale este prerogativa Consiliului local și nu poate fi cedat).

Modul în care s-a înțeles aplicarea Regulamentului la noi sau în alte țări intrate mai recent în UE reflectă pașii timizi pe care statele îi parcurg pentru a înțelege fermitatea adoptată de Uniune pentru atingerea obiectivelor comunitare⁶³. Asta ar fi, dacă se poate spune așa, partea plină a paharului; calitatea de „tinere membre” ale Uniunii, a celor două state-națiune, a generat un deficit de percepție a unor norme juridice (obligatorii și direct aplicabile) și de aici implementarea lor defectuoasă în legislația națională. În sens invers, opțiunea legiuitorilor naționali poate fi la fel de bine înțeleasă ca încercare de *bypass*-are a legislației comunitare, pentru a nu permite instaurarea în plan național a unor noi persoane juridice, care să intre în „competiție” cu autoritățile centrale, și să ajungă în timp a le chestiona competența.

5. ANEXĂ: LISTA SUBIECȚILOR INTERVIEVAȚI ÎN PERIOADA 1999–2007

- I1: Interviu cu dl. ??, 29 ani (cartierul Centru, str. Cotita, nr. 6, municipiul Cluj-Napoca), realizat în anul 1999.
- I2: Interviu cu dna. I. R. (cartierul Gării, str. Horea, nr. 96/106, ap. 41, municipiul Cluj-Napoca), realizat în anul 1999.
- I3: Interviu cu dl. G. F., 53 ani (cartierul Mărăști, str. Fabricii, nr. 1, ap. 124, municipiul Cluj-Napoca), realizat în anul 1999.
- I4: Interviu cu dl. T. R., arhitect, patron firmă de arhitectură (municipiul Cluj-Napoca), realizat în anul 2004.
- I5: Interviu cu dna. A. D., inginer (municipiul Cluj-Napoca), realizat în anul 2004.
- I6: Interviu cu dl. S. K., consilier județean (municipiul Cluj-Napoca), realizat în anul 2004.
- I7: Interviu cu dl. G. E., arhitect, patron firmă de arhitectură (municipiul Cluj-Napoca), realizat în anul 2004.
- I8: Interviu cu dl. P. S., 70 ani, pensionar (satul Mociu), realizat în anul 2004.
- I9: Interviu cu dl. C. G., 27 ani, muncitor în construcții (satul Mociu), realizat în anul 2004.
- I10: Interviu cu dl. V. S., 36 ani, mecanic, patron și consilier local (satul Mociu), realizat în anul 2004.
- I11: Interviu cu dna. A. A., 35 ani, casnică (satul Mociu), realizat în anul 2004.
- I12: Interviu cu dl. M. H., 43 ani, viceprimar (satul Mociu), realizat în anul 2004.
- I13: Interviu cu dna. M. P., 56 ani, învățătoare, consilier local (satul Mociu), realizat în anul 2004.

⁶² Guvernul României, *Ordonanța de urgență* (nr. 127/2007 din 12/11/2007) *privind Gruparea europeană de cooperare teritorială*, „M.Of. al României”, Partea I, anul 175 (XIX), nr. 769, 13 noiembrie, 2007, p. 4–7.

⁶³ N.-D. Ploșteanu, *op. cit.*

- I14: Interviu cu dl. T. S., 45 ani, director cămin cultural (satul Mociu), realizat în anul 2004.
- I15: Interviu cu dl. I. C., 54 ani, maistru, primar (satul Răcătău), realizat în anul 2004.
- I16: Interviu cu dna. I. S., 58 ani, viceprimar (satul Răcătău), realizat în anul 2004.
- I17: Interviu cu dl. D. G., 55 ani, profesor, director de școală (satul Răcătău), realizat în anul 2004.
- I18: Interviu cu dna. D. O., 51 ani, secretar primărie (satul Răcătău), realizat în anul 2004.
- I19: Interviu cu dl. V. B., 45 ani, inginer zootehnist, primar (satul Bonțida), realizat în anul 2005.
- I20: Interviu cu dl. G.C., 50 ani, secretar Consiliul local (satul Gilău), realizat în anul 2005.
- I21: Interviu cu dl. M. K., 40 ani, antreprenor (satul Gilău), realizat în anul 2005.
- I22: Interviu cu dl. D. S., 60 ani, primar (satul Gilău), realizat în anul 2005.
- I23: Interviu cu dl. E. B., 50 ani, tehnician dentar (satul Florești), realizat în anul 2006.
- I24: Interviu cu dl. ? H., 36 ani, șofer, proprietar camion (satul Turmaș, comuna Mociu), realizat în anul 2006.
- I25: Interviu cu dl. V. Ș., 53 ani, frezor, patron bar și magazin (satul Mociu), realizat în anul 2006.
- I26: Interviu cu dl. ? M., 34 ani, preparator, privatizat fermă zootehnică (satul Mociu, venit din Sânnicoara), realizat în anul 2006.
- I27: Interviu cu dl. ??, 42 ani, electrician, referent statistician la primărie (satul Mociu), realizat în anul 2006.
- I28: Interviu cu dl. L. G., 45 ani, subinginer, director tehnic „Grandemar” și patron firmă transport (satul Valea Drăganului), realizat în anul 2006.
- I29: Interviu cu dl. I. D., 46 ani, tehnician veterinar, primar (satul Valea Drăganului), realizat în anul 2006.
- I30: Interviu cu dl. C. D., 37 ani, economist, patron (satul Valea Drăganului), realizat în anul 2006.
- I31: Interviu cu dl. G. N., 46 ani, învățător, viceprimar (satul Valea Drăganului), realizat în anul 2006.
- I32: Interviu cu dl. I. G., 57 ani și dna. A. I., 50 ani, absolvenți școală profesională, patroni pensiune turistică (satul Valea Drăganului), realizat în anul 2006.
- I33: Interviu cu dl. C. D., 61 ani și dna. V. D., 56 ani, pensionari, proprietari pensiune (satul Valea Drăganului, reînțorși din Cluj), realizat în anul 2006.
- I34: Interviu cu dl. N. M., 45 ani, tehnician silvic, patron pensiune (satul Valea Drăganului), realizat în anul 2006.
- I35: Interviu cu dna. C. H., 33 ani, economist, director Fundația Transilvania Trust (implicat în proiectul de reabilitare a caselor din Rimetea și a Castelului Banfi de la Bonțida), realizat în anul 2006.
- I36: Interviu cu dl. L. D. S., 31 ani, reformat, profesor, director școală (satul Rimetea), realizat în anul 2006.
- I37: Interviu cu dl. ?, 30 ani, unitarian, jurist, primar (satul Rimetea), realizat în anul 2006.
- I38: Interviu cu dl. G. A., 40 de ani, student în anul VI la UASVM Cluj-Napoca, co-patron al unității de procesare a laptelui din Coruș, funcționar în cadrul Heifer Project (sat Coruș, comuna Baci), realizat în anul 2007.
- I39: Interviu cu dna. R. M., 56 ani, 8 clase, agricultoare, căsătorită, doi copii, (sat Coruș, comuna Baci), realizat în anul 2007.
- I40: Interviu realizat cu dl. I. P., 50 de ani, școală profesională, agricultor, căsătorit, fără copii (sat Coruș, comuna Baci), realizat în anul 2007.
- I41: Interviu cu dl. I. R., 53 ani, inginer zootehnist, căsătorit, doi copii, primar, președintele Asociației Județene a Comunelor (comuna Viișoara), realizat în anul 2007.
- I42: Interviu cu dl. I. P., 47 ani, tehnician veterinar, căsătorit, un copil, primar (comuna Ciucea), realizat în anul 2007.
- I43: Interviu cu dl. L. U., 57 ani, tehnician în construcții, primar (comuna Negreni), realizat în anul 2007.